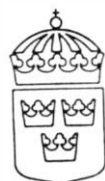

Motion till riksdagen

1988/89: Ub825

av Isa Halvarsson m. fl. (fp)

Jämställdhet i utbildning och forskning

Mot.

1988/89

Ub825 – 827

Drivkraften i folkpartiets engagemang för jämställdhet mellan kvinnor och män är liberalismens vision av ett samhälle där varje människa respekteras som individ och själv kan forma sin tillvaro utan hinder av diskriminerande regler och fördomar. Det är bara i frihet som den enskilda människan kommer till sin rätt. De gamla könsrollerna snärjer och likriktar. En liberal jämställdhetspolitik syftar till frigörelse, inte till likhet och strömlinjeformning.

I det framtida, kunskapsintensiva samhället blir utbildningsfrågorna om möjligt ännu viktigare än i dag. De nya kunskapsområdena måste fördelas lika mellan könen.

Utbildning är ett av de viktigaste sätten att ge människor möjlighet att påverka den egna livssituationen, att välja förvärvsarbete och att få inflytande i samhället.

Skolor, universitet, studieförbund, folkhögskolor och andra utbildningsanordnare spelar därför en central roll i jämställdhetsarbetet.

Den sneda könsfördelningen vad gäller de som har ansvaret för utbildningen försvarar jämställdhetssträvandena. I förskolan och på lågstadiet möter barnen nästan bara kvinnliga barnskötare, förskollärare och lågstadielärare. Ju äldre barnen sedan blir desto fler manliga lärare möter de. Den här sneda könsfördelningen motverkar nytänkande hos eleverna.

Snedrekryteringen till läraryrket måste brytas. I dag tillämpas en ordning som innebär att all personal vid länskolnämnden skall känna ansvar för jämställdhetsfrågorna. Detta kan tyvärr få till konsekvens att ingen känner det totala ansvaret. Skolmyndigheterna behöver någon som ger råd och stöd i jämställdhetsfrågor, det skulle åstadkommas bättre om en särskild jämställdhetsansvarig utsågs vid varje länskolnämnd.

1.1 Vägen till förändring

Skolan måste aktivt ta ställning för att bekämpa det traditionella könsrollstänkandet som möter oss överallt i samhället. Det handlar mycket om att förändra attityder. Eleverna måste få möta såväl kvinnliga som manliga författare och lära sig såväl kvinnornas som männens historia. De måste också få möjlighet att studera både mäns och kvinnors villkor i olika kulturer.

Det behövs en vetenskaplig analys av grundskolans och gymnasieskolans läromedel i litteraturhistoria, historia och religionshistoria, en analys,

som uttröner på vilket sätt kvinnor presenteras, hur stort utrymme deras insatser ges, vad läromedelsförfattarna ansett vara av vikt att förmedla, vad som saknas osv.. På grundval av en sådan analys är det sedan möjligt att utarbeta en handledning där litteraturanvisningar ges och ett basfaktamaterial kan sammanställas som hjälp till läromedelsförfattare och producenter.

Jämställdhetsfrågorna måste ingå som en naturlig del i undervisningen. Den läromedelsgranskning som sker skall bl. a. göras från jämställdhetssynpunkt. För att lärarna skall kunna leva upp till de här kraven måste dessa få en framskjuten plats i lärarutbildning och fortbildning.

Även i det dagliga arbetet på skolorna kan konkret jämställdhetsarbete bedrivas. Eleverna bör få ta ett större ansvar för sin skola, både genom att fatta beslut och genom att vara med i den praktiska skötseln, som städning och att hjälpa till i matbESPisningen. I det arbetet bör man fördela uppgifterna så att flickorna ofta får göra sådant som pojkarna traditionellt sysslar med och tvärtom.

Eleverna bör redan från lågstadiet få möta kvinnor och män som valt otraditionella yrken och utbildningar. Syftet är att eleverna genom detta skall få en från jämställdhetssynpunkt positiv bild inför framtida studie- och yrkesval.

Ett intensivt informationsarbete för att öka och stimulera nyrekrytering av flickor till tekniska yrken och pojkar till serviceyrken bör göras av företag inom såväl offentlig som privat sektor. Trots många års aktivt jämställdhetsarbete är ännu de kvinnliga inbrytningarna i mansdominerade yrken mycket små. Här har skolan ett stort ansvar.

Den snäva inriktningen av elevernas yrkesval tillsammans med arbetsgivarnas traditionella sätt att rekrytera leder till att arbetslösheten är högre bland flickor än bland pojkar. Kommunerna bör därför sträva efter att erbjuda arbetslösa flickor särskild yrkesorientering i form av studiebesök, sommarkurser och annat som ger inblick i typiskt manliga yrken.

Arbetsförmedlingarna bör också uppmuntra till okonventionella val av kurser, beredskapsarbeten och andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder för ungdomar.

1.2 Separat undervisning

Klassrumsforskningen har under 1970- och 80-talen entydigt påvisat att flickorna får mindre av lärarens uppmärksamhet än vad pojkarna får. Även lärare med klart uttalad pedagogisk målsättning att behandla pojkar och flickor lika misslyckas med detta. All forskning visar samma sak: Pojkar pratar mer och får mer hjälp, tid och uppmärksamhet än vad flickor får av lärarna. De i lågstadiet glada och frimodiga flickorna blir med åren alltmer ängsliga och tysta.

Det är naturligtvis oacceptabelt och ett slöseri med resurser och begåvningar att inte ha en pedagogisk modell som ger alla elever lika chanser i skolan.

Nya rapporter om vetenskaplig undervisning i skolan visar att flickor har svårare att erhålla höga poäng i framför allt fysik. Utredarna påpekar

att orsaken snarast står att finna i fysikämnets uppläggning och i flickornas inlärningsstrategier än i skillnader i naturvetenskaplig begåvning. Mycket stor uppmärksamhet bör alltså ägnas just flickors och pojkars olika inläring.

Ett sätt att få flickorna att utveckla sina personligheter och anlag kan vara att i viss utsträckning undervisa i enkönade grupper under vissa perioder, t.ex. vid laboratorier och praktisk undervisning i ämnen där flickor traditionellt inte hävdar sig.

En undersökning som utförts vid sociologiska institutionen i Lund visar att flickor ligger långt efter pojkar när det gäller kunskaper om användandet av datorer. I undersökningen varnar man för att flickor ådrar sig handikapp i yrkeskarriären om de inte tidigt lär sig att sköta datorer. SÖ har gjort vissa försök att rätta till detta problem, dock inte systematiskt och uthålligt. Undervisning i datateknik och användningen av datorer måste påbörjas tidigt och dataprogrammens innehåll anpassas till flickorna. utbildningen behöver inte läggas upp exakt efter samma mönster för flickor och pojkar.

1.3 Motverka traditionella yrkesval

Alla elever skall enligt läroplanen få prova på yrken som är typiska för det motsatta könet i samband med prao. En positiv praotid på en icke-traditionell arbetsplats kan förändra den sneda könsfördelningen till högre utbildning och yrkesval. Det är viktigt att detta genomförs i alla kommuner samt att det förbereds noga med eleven, handledaren på arbetsplatsen och elevens föräldrar. I möjligaste mån bör inte endast en elev komma till en arbetsplats helt dominerad av motsatt kön.

Det finns en gymnasieutbildning som idag domineras av manliga elever: lärlingsutbildningen. Det är dessutom den utan jämförelse mest framgångsrika yrkesinriktade utbildningen på gymnasienivå. Det är därför angeläget att sätta in särskilda insatser för att stimulera flickor att genomgå lärlingsutbildning.

Drygt ett 20-tal allmänna linjer samt vissa påbyggnadslinjer på högskolorna hade högst 5% nybörjare av endera könet 1986/87. Ungefär hälften av dessa "enkönade" linjer var dominerade av män och andra hälften av kvinnor.

Under det senaste decenniet har stora insatser gjorts för att få fler kvinnor till tekniska yrken, insatser som bör fortsätta. Men dessutom är det nu tid för en kampanj som riktar sig till männen för att få dem till att välja områden som vård, omsorg och utbildning. Därför bör försöksverksamhet med den nya treåriga vårdutbildningen i gymnasiet ha 20% för pojkar som etappmål.

Fram till idag har de allra flesta forskare varit män. Forskningen har därför i huvudsak speglat mäns livserfarenheter, manliga värderingar eller sådana samhällsområden som män har ansvaret för. Sådan forskning blir lätt missvisande och ensidig. Gunnar Qvist påpekade t. ex. att hela periodindelningen i historia bygger på män som samhällsbyggare och samhällsförsvare. Om periodindelningen av historien i stället skett utifrån kvinnligt perspektiv skulle förändringar i reproduktionssfären ha haft en större betydelse än förändringar i produktionssfären. En ökande andel kvinnliga forskare har därför en stor betydelse inte bara för kvinnorna själva utan för hela kunskapsökningen. Kvinnoforskning behövs både i bemärkelsen att kvinnors villkor och agerande belyses och i bemärkelsen att förhållanden mellan könen och könens olika villkor studeras. Dessutom behövs utan tvekan ett ökande antal kvinnliga forskare inom alla ämnen för att de bästa forskarbegåvningarna, oavsett kön, skall bidra till att Sverige skall kunna inta en tätposition som forskarnation. En skrivelse från Riksbankens jubileumsfond har visat den totala dominansen av anslag till manliga forskare och ämnen, valda av män. Felet är inte bara att det saknas kvinnliga forskare utan risken är också att ämnen som intresserar kvinnor har svårt att få anslag.

Mot denna bakgrund är det ett bekymmer att så jämförelsevis få kvinnor påbörjar forskarutbildning och att så få kvinnor återfinns på de högre nivåerna inom forskarkarriären. UHÄ borde få i uppdrag att genomföra en brett upplagd undersökning av vilka karriärhinder som möter kvinnor inom högskolan och därefter föreslå nödvändiga åtgärder.

Det återstår en stor obalans mellan män och kvinnor inom den etablerade forskarvärlden, dvs. forskarassistenter, docenter och professorer. Det är därför angeläget att det finns kvinnliga ledamöter i varje tjänsteförslagsnämnd och att regeringen vid överklaganden särskilt prövar huruvida det finns anledning misstänka könsdiskriminering. Inte ens inom humanistisk fakultet, där idag varannan doktorand är kvinna, är andelen kvinnor på fasta tjänster särskilt hög.

Sedan slutet av 1970-talet har det personliga kontaktnätet mellan kvinnliga forskare i Sverige formaliserats genom Fora för kvinnliga forskare. Genom dessa fora organiseras seminarier och konferenser i kvinnoforskning, ofta med tvärvetenskaplig uppläggning. Dessa fora, som fungerar både som nätverk mellan forskarna och som institutioner för kunskapsutveckling, behöver aktivt stöd. Folkpartiet föreslår i en partimotion om högskolan att anslaget till Fora för kvinnliga forskare ökas med 1 miljon kr.

Ett område där kvinnor traditionellt bär på stor kunskap, som ännu inte varit föremål för särskilt mycket forskning, är den s. k. omvårdnadsforskningen.

Omvårdnadsforskning har bedrivits sedan cirka 1977 av personer med s. k. medellång vårdutbildning, sjuksköterskor, sjukgymnaster, arbetsterapeuter och barnmorskor. Landets första professor i omvårdnadsforskning är kvinna, Astrid Norberg i Umeå. Hon har i sin forskning tagit upp såväl

patienternas som personalens problem och olika etiska aspekter i samband med bl. a. matning av gamla patienter.

Ett annat exempel är barnmorskor som forskat om bl. a. lapolisbehandling av nyfödda barns ögon och tidig hemgång efter förlossning.

Omvårdnadsforskningen inriktas på själva vårdprocessen, på den situation och den miljö, där vården äger rum. Studierna kan också avse relationer och samspel mellan människor i vården. Forskningen är tvärvetenskaplig till sin natur och låter sig därför inte fångas i särskilda discipliner. Frågan om hur omvårdnadsforskningen skall stimuleras behandlas vidare i folkpartiets partimotion om omvårdnad.

3 Kvinnligt inflytande i vården

Utbildning

Av Sveriges 23 154 läkare är 32 procent kvinnor. För 20 år sedan var den procentuella andelen kvinnliga läkare hälften så stor som i dag. Av dagens specialistkompetenta läkare är 30 procent kvinnor. Mycket talar för att den manliga dominansen i läkaryrket kommer att minska ytterligare. Kommer detta då att innebära att synen på kvinnors hälsoproblem automatiskt förändras? Troligtvis inte.

Den kliniska läkarutbildningen genomförs i huvudsak på en universitetssjukhus. Där är könsfördelningen mellan de yrkesverksamma läkarna skevare än i läkarkåren som helhet. På de institutioner där den prekliniska undervisningen bedrivs under utbildningens första fem terminer undervisas studenterna främst av institutionens forskarstuderande och docenter. Karolinska Institutet i Stockholm har 124 professorer, därav är 6 procent kvinnor. Av drygt 700 docenter är 14 procent kvinnor.

Under den kliniska utbildningen formar den blivande läkaren sin inställning till yrket och sitt förhållningssätt som läkare. Sannolikt är det svårare för en kvinnlig läkare att forma en egen fungerande yrkesroll om hon lider ständig brist på kvinnliga förebilder.

Sammantaget möter den blivande kvinnliga läkaren mestadels manliga lärare, och hon träffar få kvinnliga professorer eller kvinnliga forskare som kan fungera som förebilder.

För att öka kunskaperna om kvinnors hälsoproblem är det viktigt att fler kvinnliga läkare stimuleras att undervisa och lika viktigt att stimulera kvinnliga studenter att satsa på forskning.

En färsk finsk undersökning har visat att kvinnliga läkare är mer stressade och mår sämre än manliga läkare. Det är sedan länge känt att kvinnliga läkare har en klart högre självmordsfrekvens än såväl manliga läkare som andra kvinnliga akademiker. Även detta förhållande illustreras i den finska studien.

Kvinnors möjlighet att forska

För att kvinnor med medellånga vårdutbildningar skall satsa på en forskarutbildning krävs givetvis att det finns tjänster där de kan utnyttja sina kunskaper.

Ett sätt att öka forskningen om kvinnors hälsa vore att skapa en medicinsk institution där utbildning och forskning bedrivs utifrån kvinnors erfarenheter och kunskaper. En sådan institution blir sannolikt tvärvetenskapligt orienterad. Därifrån kan t. ex. data erhållas rörande skillnader i mäns och kvinnors sjuklighet. En medicinsk teoribildning skulle kunna skapas som bättre integrerar det tekniska kunnandet med omvårdnad.

När sjuka människor — kvinnor såväl som män — söker hjälp vill de möta en kvalificerad och kunnig person som samtidigt är medkännande. Det är viktigt att få fram skickliga och självständiga kvinnliga forskare som i val av ämnen, hypotesbildning och resultatolkning ger kvinnors hälsoproblem och sjukdomar den plats inom forskning och sjukvård de bör ha.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställdhetsansvarig vid varje länskolnämnd,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om granskningen av läromedel från jämställdhetsaspekt,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jämställdhetsfrågorna i lärarutbildning och lärarfortbildning,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om enkönade grupper i bl. a. teknik och data,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående åtgärder inom yrkesorienteringen, arbetsförmedlingen, prao och lärlingsutbildningen för att stimulera till okonventionella yrkesval,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om etappmål på 20% pojkar i gymnasiets nya vårdutbildningar,
7. att riksdagen hos regeringen begär att den ger UHÄ i uppdrag att genomföra en undersökning om vilka karriärhinder som möter kvinnliga forskare och därefter föreslå åtgärder för att underlätta rekryteringen av kvinnor till forskningen,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fler kvinnliga ledamöter i tjänsteförslagsnämnder,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående stimulans för kvinnliga läkare till att bedriva både undervisning och forskning,

10. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskning av personer med s. k. medellång utbildning.

Mot. 1988/89
Ub825

Stockholm den 25 januari 1989

Isa Halvarsson (fp)

Lars Leijonborg (fp)

Barbro Westerholm (fp)

Charlotte Branting (fp)

Carl-Johan Wilson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)